

ÜTOPIK COĞRAFYALAR: ON SEKİZİNCİ YÜZYIL AVRUPA HARİTALARINDAKİ KARTUŞLARIN SÖYLEMSEL ANALİZİ

Imagined Geographies: a discursive analysis of eighteen century European cartouches

Necati ANAZ*

Dünya İngiltere'nin bulunduğu yerdir,
Küreyi döndürdüğünde keşfettiğin yerdir;
Zira mahaller tamamen kırmızı, gerisi gri renktir,
Bunun anlamı İmparatorluk Devri demektir.

G.K. Chesterton, "Songs of Education: II Geography,"

The collected Poems of G.K. Chesterton
(G.K.Chesterton'un şiir koleksiyonundan)

(Harley 1988: 71)

ÖZET

Bu çalışmada eski haritaların dekoratif sanatı, özellikle de kartuşları, deşifre edilecek kültürel metinler olarak ele alan bakış açısıyla incelenecektir. Buradan yola çıkarak, tanımlayıcı yöntemlere başvurmak suretiyle kartuş yapımcularının zihinleri ile ütopyik coğrafyalar arasında bir köprü kurulmaya çalışılacaktır. Böylece, kolonileştirilmiş Kuzey Amerika'nın ve Kızılderililerin yaratıcı coğrafi tasavvurlarını dikkatlice gözden geçirmek amacıyla 1700'lerin (özellikle) İngiliz kartuşlarını eleştirel bir inceleme zeminine taşıyarak analiz edilecektir. Bu araştırmayı sonuçlandırmak üzere mantıkî sosyal belleğin arkasındaki itici gücü anlamak için zaman ve mekân olarak kartuş yapım tarihine uzanılacaktır. Ayrıca, bazı XVIII. yüzyıl Avrupa (İngiliz ve Fransız) kartuşları tarihin görgü tanıkları olarak değerlendirilecektir.

Anahtar Kelimeler: Kartuş, Dekoratifli Haritalar, Ütopik Coğrafyalar, Kuzey Amerika (Kızılderililer)

*Oklohama Üniversitesi, ABD

ABSTRACT

Cartouches – as nonverbal sign systems- can be understood as socially constructed, laden with meanings and historical impositions over physical spaces, peoples, and geographic events. Cartouches are never neutral or free from politics of power in the position of constructing and formulating physical and imagined topographies. Cartouches are embedded with rhetorical images so that others (not ‘us’) can be described, pictured, or created. Therefore, cartouche making was never independently (value-free) ornamented nor objectively and purely implicated activities.

In this paper, I investigate decorative art of early maps especially cartouches from the vantage point in which cartouches are considered as cultural texts to be decoded. From this departure, I will try to apply the descriptive methodology to make my point, which is to establish a bridge between cartouche makers’ minds and the geographic imagination. In doing so, I will bring 1700s’ English cartouches on the stage of my critical investigation and discursive analysis to scrutinize their creative geographic imagination of colonized North America and Amerindians. To accomplish this quest I will travel through the history of cartouche making in time and space to understand the driving force behind this discursive social register.

Key Words: *Cartouches, Britannic Maps, Imagined Geographies, Amerindians,*

GİRİŞ

“Haritalar, deşifre edilebilen grafiksel dillerdir. Gerçekliğin inşasıdır, maksat ve neticelerle yüklü simgeler ki kendi zamanlarındaki toplumlarında tetkik edilebilir” (Harley 2001, 36). Harley, kendilerinde topografik alanlar üzerine anlam yüklemeye kalkışan işaretlerin, sembollerin ve gösterişli şekillerin bulunduğu haritaları, toplumsal olarak kurgulanmış dokümanlar olarak yorumlar. Ona göre, haritalar – dünya şekilleri olarak- asla “objektif, değerden bağımsız ya da daima tamamıyla bilimsel” değildir (Harley 2001, 37). Aynı şekilde, kartuşların da -sözsüz işaret düzenleri olarak- anlamlar ve tarihî dayatmaların fiziksel alanlar, insanlar ve coğrafi olaylar üzerine yüklendiği, toplumsal bakımdan kurgulandığı farz edilebilir. Kartuşlar hiçbir zaman tarafsız ya da fiziksel ve ütopyik topografilerin biçimlendirilme ve kurgulanması yönündeki güç politikalarından bağımsız değildir. Kartuşlar da ötekilerin tasvir edilebilmesi, resmedilebilmesi ya da üretebilmesi için gösterişli şekillerle donatılmışlardır. Bu nedenle, kartuş oluşumu asla bağımsız olarak (değer- yargısız) bezenmezler, ya da faaliyetleri tarafsızca ve tamamen resmedemezler. Kartuşlar; asilzadelerin, piskoposların, varlıklı tacirlerin ve soyluların “ötekilerin” hesabına; kendi coğrafi, iktisadi, siyasi ve kültürel ütopyalarından yararlanmada en kullanışlı araçlarından olmuştur. Kartuşlar, temsilî ikonlar olarak kendilerine gömülmüş ve konuşlandırılmış arazi mülkiyetini taksim etmişlerdir. Clarke, kartuşların kültürel miti yerleştiğini, araziye ve onun mülkiyetini açığa vurduğunu iddia etmektedir (Clarke 1988, 456).

Bu çalışmada, eski haritaların dekoratif sanatı özellikle de kartuşlar, onları deşifre edilecek kültürel metinler olarak gören bir bakış açısıyla incelenecektir. Buradan yola çıkarak, tanımlayıcı yöntemlere başvurmak suretiyle kartuş yapımcılarının zihinleri ile ütopyik coğrafya arasında bir köprü tesis eden bir görüş ortaya konulacaktır. Böylece, kolonileştirilmiş Kuzey Amerika'nın ve Kızılderililerin yaratıcı coğrafi düşüncelerini dikkatlice gözden geçirmek için 1700'lerin İngiliz kartuşları eleştirel bir incelemeye tutulacaktır.

Imago Mundi dergisi, kartuşları, resimlerin ve dekoratif tasarımların haritalara eklenmesi olarak nitelemektedir. Clarke ise, kartuşu; bölgenin 'kesin olarak' tespit edildiği siyasi yapıya yön veren ve o bölgeye istikrar kazandıran –haritalar, imparatorlukla alakalıdır ve böylece kendilerini mülkiyet ikonu olarak beyan ederler- görsel, öyküleyici ve sembolik birimler olarak tasvir eder (Clarke 1988, 458). Yukarıdaki tanımlara binaen şunu söylemek mümkündür ki kartuş, dekoratif figürlerin eklenmesinden ve jeopolitikacıların siyasi taslaklarından öte bir şeydir. O, hayali coğrafyanın üstünde; bir alanın, bölgenin, kültürün, medeniyetin, insanların ve coğrafi olayların üretilmiş ve ütopya elementlerini gösteren bir penceredir. Bu hareket noktasından bakılırsa, bir kartuş siyasi, kültürel, sanatsal ve hemen hemen tamamıyla mantıksaldır. Bir kartuş, yüksek çözünürlüklü Avrupa-mahsulü kameralar ile göz boyayıcı enstantaneler oluşturmak için ütopyik-topografik arazileri yakınlılaştırarak büyütür. Burada transit geçilen bir şey vardır ki oda resmin nitelik, doğruluk ve güvenilirliği; onu çekenin durduğu yere, havanın berraklığına, lenslerin kapasitesine, manzaranın boyutuna v.b.

bağlıdır. Böylece, bu şeklin son ürünü hiçbir zaman nesnel doğruyu ortaya koymayacaktır. Dolayısıyla, haritalar ve dekoratif figürlerle birlikte kartuşlar, daima konuya öznel olarak kendi doğrularını ve işlevlerini taşırlar ve ona dâhil ederler.

PROJEYİ HARİTALANDIRMA

Kartuşa dair tarihsel bakış açısından, atlas yapımını tarihinde kartuş yapımının nasıl ve ne zaman ortaya çıktığını ve işe yaradığı ele alınacaktır. Ve kartuşların nasıl siyasî ve ticarî elitler için yazılı ve sözlü olmayan dillerin temsilî figürleri haline getirildiğinden söz edilecektir. Bu bölümde, harfleme, renk, sembol, süsleme ve kartuşlar gibi dekoratif figürlerin nasıl ve niçin eski haritalara eklendiği açıklanmaya çalışılacaktır.

Bir sonraki bölümde ise, eski haritalar ve resimler ile kartuşlar arasındaki ilişkilere göz atılacaktır. Kartuş yapımının kökeninin Rönesans'ın grafik biçimindeki gravürleri ve yeni coğrafi keşifler ile başladığına inanılmaktadır. Donald Rees'e göre, kartografi ve manzara resmi, tutarlı bir biçimde yeri tasvir etmedeki ortak kavramları açısından yakından ilgilidir (Rees 1980, 61). Rönesans öncesi dönemde, resim yapmayı, harita yapımından ayırt etme imkânı yoktu (Rees 1980, 61). Rönesans öncesi ve Rönesans dönemi boyunca, genellikle haritalar üzerinde kullanılan resimsel işaretler şunlardan oluşuyordu: meyve salkımları, mistik kadınlar, vahşi atlar ve evrenin geneline ait tasviri biçimlemeler... Bunlar, bilinen kartuş kullanımının sanatsal anlamlarıyla birlikte dekoratif sembolleriydiler. Diğer taraftan, sembolik tasvirlerin açıklayıcı ve temsilî biçim bakımından diğer kullanımları harita yapımcılarının yaygın uygulamasını oluşturuyordu. Harita yapımcılarının ve yer isimlerinin dâhil edilmesi, armaların eklenmesi ve kralların haritalarda isimlendirilmeleri örnek olarak verilebilir. Anlaşıldığına göre haritalardaki figürlerin siyasî ve kültürel kümelenmesi, mülkiyeti, gücü ve kökeni açıklamak için kullanılıyordu.

Sonrasında, kartuş, ütopik coğrafyalar ve söylemsel eleştiri bağlamında analiz edilecektir. Bu bölüm geniş tutularak, eski kartuşlar kültürel metinler ve kurumsallaşmış düşünce biçimi olarak ele alınıp incelenecektir. Bu bağlamda, eski kartuş yapımcılarının düşüncelerini daha iyi anlamak için yapı-sökücü merceklerle detaya inilecektir. Diğer bir deyişle, kartuş yapımcılarının haritalar üzerinde süslemeler yaparak neyi kastettiklerini, elbette onların kendi zamanlarının ve mekânlarının bağlamsal içeriği çerçevesinde yorumlamalar yapılmaya çalışılacaktır.

Son bölümde ise, ütopik coğrafyalar bağlamında her şey bir araya getirilecektir. Kartuşların birer kültürel metin olduğunu ve bu durumun kartografik söyleme nasıl dönüştürüldüğünü ele alarak yazı sonlandırılacaktır. Hemen şunu da ifade etmek gerekir ki bu yazıda ulaşılan sonuç kartuşografya disiplininde sadece bir başlangıç olacaktır.

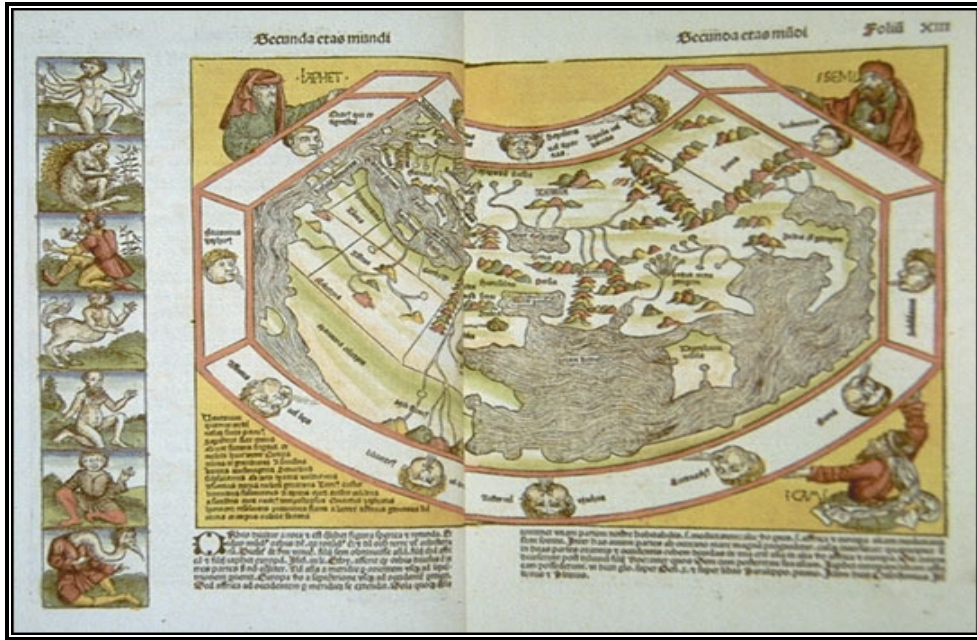
KARTUŞUN KÖKENİ

Kartografya tarihi bize, geometrik, resimsel, metinsel ve sayısal tekniklerin evreni ve onun uzamsal ve zamansal ilişkilerini betimlemede karmaşık şekillerde kullanılageldiğini anlatır. Cosgrove, “ Kosmografya, kartografya, coğrafya ve resmin farklı uygulama ve geçmişi yüklenmelerine rağmen birbirleriyle yakın bir şekilde bağlantılı olduğunu” ifade eder (Cosgrove 2001, 6). Bu nedenle kartuş tarihi, yerküre yazmalarının diğer temsili araçlarından ayırt edilemeyecek kadar önemlidir. Bu durum, onların aynı şeyi temsil ve kast ediyorlar demek anlamına gelmez. Bu, onların eş zamanlı olarak (her zaman değil) kendilerinin kavramsallaştırmaları bakımından iç içe geçmiş olmaları demektir.

Bazı kartografyalara göre, kartuş yapımı, eski Mısır medeniyetine kadar uzanır (E. Raisz 1938, 351). Mısırlılar, gelecek nesiller için ya da diğer dünyevî nedenlerden dolayı yakarışlarını takviye etmek üzere o tarihte katı maddeler (kabartmalar) kullanıyorlardı. Akabinde, erken dönem Musevî takipçilerinin gravürlerinde de benzer etkileri gözlemlemek mümkündür. Onların, Tanrı ve cennete giden yola dair Kudüs’ü dünyanın merkezine yerleştiren dinsel anlatıları oldukça dikkate değerdir. Bu semavî olarak değiştirilmiş ve anlaşılabilir küre ya da dünya, evrensel ve kozmografik söylem tarafından yüceltilmiştir (Cosgrove 2001, 138). Tanrı evrenin en üstünde tasvir edilmiş ve dünyevî olarak düzenlenmiş yerküreden ayrıştırılmıştır, çünkü dünyanın idaresi Nuh’un oğullarına, Ham, Sam ve Yafes’e verilmiştir (Resim 1). Cosgrove’un “Appolo’s Eye” kitabında ele alındığı gibi, küresel tasvirlerin anlamı uzamsal çerçevelerin içi ya da ötesi ile alakalı metin ve şekillerle detaylandırılmışlardır (Cosgrove 2001: 13). Cosgrove, Ortellius’un dünya haritası üzerindeki şahsileştirilmiş rüzgâr rota kartuşlarını, şekil ve emperyal Roma’nın belagatı arasında kurulu bir ilişki olarak yorumlar. Ve hatta bu ilişki “NASA’nın 1972 [yılı] ‘space earth’ küresel fotoğrafına” benzemektedir ki bu durum yirminci yüzyıl ortası Amerikan kültüründeki soyutlama ve misyon düşünceleri arasında irtibat oluşturur (Cosgrove 2001: 13). Dünyayı algılama fikri, görünen nesnenin kontrol edilme ve düzenlenme tutkularını gösteriyor anlamında da okunabilir. Cosgrove, “Appollonvari vizyonu gerçekleştirmek için küresel geometri, grafik ve edebî sanatkarlığın temsili yardımı gerekmektedir” diye devam eder. Bu tür temsillerin tarihi karmaşıktır, maddi mülkiyete, güce, metafizik spekülasyonla ilgili otoriteye, dinsel arzulara ya da romantik duygusalığa ihtiras duymaya yakından ilişkilidir” (Cosgrove 2001: 5).

Dinsel çizimler ve kartografik gravürler vasıtasıyla insanüstü ütöpic dünyanın resimli temsilleri, varlıklı ortaçağ soylularının desteği ile kendilerini bir araya getirirler. On altıncı yüzyılda, rönesans sanatının ortaya çıkması topografyanın resimli temsillerinin gidişatını da değiştirmiştir. Bu yenilik, sanatsal olarak çizilmiş resimleri, sembolleri, işaretleri ve diğer klasik figürleri eski haritalara dâhil eder. Haritaların sanatsal tadilatı romantikleştirilmiş figürler ve emperyal yapılandırmalar rönesans boyunca semavî olarak yapılan dinsel haritaların yerini bir dereceye kadar almıştır. Hatta erken dönem Rönesans boyunca kartuşların nesnesinin çoğunlukla açıkladıkları haritalarla kısmî alakaya sahip olduğunu ileri sürülse yanıltıcı bir iddia

olmayacaktır (Imago Mundi 1975). Üstelik haritalar ve onların dekoratif figürleri arasındaki bu kısmi konu dışı açıklama sadece kısa süreli bir girişimden ibaretti. Çoğu zaman, XVII-XVIII. yüzyıl haritaları üzerindeki kartuşlar, kendilerinin; (haritalar), resimler ile ve o zamanın elitleri, uluslar arası tacirleri ve denizcileri gibi dış etkileyicilerle zorunlu ilişkileri ve ilgileri göstermektedir.

Resim 1. Hartmann Schedel'in "Kitab-i Chronicarum" adlı eserinden canavara benzer şekillerle süslenmiş Ptolemaic ekümen, 1493. Kaynak: Harry Ransom Klasik Yunan ve Latin Dilleri Araştırma Merkezi, Texas Üniversitesi, Austin, ABD (Cosgrove; s 23)

HARİTALARIN, KARTUŞLARIN VE RESİMLERİN İLİŞKİLERİ

Resimli sembollerin haritalara dâhil edilmesi haritaların yorumlanmasını ve kendi alanlarındaki kullanımlarını kolaylaştırıyordu. Mesela, on sekizinci yüzyıl Avrupa harita çizicileri, Afrika ve Amerika peyzajları görsel aşamaya taşıyarak, onların kültür ve topraklarını sömürgeleştirmek, yeniden keşfetmek, anlamak ve araştırmak için haritalarına yazılı olmayan dekoratif işaretleri dâhil ederler. Bu haritaları yanlarında götürerek Avrupalılar kolonyal arzuları doğrultusunda, Amerikan ve Afrika topraklarına nüfuz etmede yardımcı unsur olarak kullanmışlardır. Clarke, dekoratif unsurların (kartuşların) eski haritalar üzerinde sunulma şeklinin, sahipleri tarafından tanımlanmış fiziksel zemin üzerindeki daha geniş siyasi ve

kültürel varsayımları yansıttığını ileri sürer. Böylece bu tür haritalar, kontrol ve güç iktidarının ilanı olur (Clarke 1988, 457).

Aynı şekilde, kartuşlar resim sanatı ile derin bir ortak zemine sahip olagelmışlerdir. Baskın olarak resimli sembollerin, süslemelerin ve soyut kartografik işaretlerin haritalara dâhil edilme düşüncesini ortaya çıkaran ve besleyenin Rönesans olduğu bilinmektedir (Smith 1985, 10).

KARTUŞLARI COĞRAFİ ÜTOPYALAR BAĞLAMINDA OKUMAK

Kartografyayı, topografik gerçekliği pozitivist imalarla ikna edici bilim adına yansıttığını diye düşünmek saflık olur. Bütün haritalar esasen ifade şekillerinin ve toplumun sembolik temsilleri olduğu için, eylemi sunan yerkürenin nihâî ürünü değer yargısız ya da tamamen nesnel ve bilimsel olamaz (Harley 2001). Bu bağlamda, herhangi bir fiziksel arazi temsili, tamamen zaman ve mekânın kültürel görüşlerinden ayrıştırılamayacaktır. Böylece, haritalar üzerindeki dekoratif figürler, toplum düzenlerinin ve ütöpic düşünce sisteminin siyasî ve sosyal dayatmalarını daima taşıyacaktır. Burada ‘düzen’ kelimesi bir maksatla kullanılmıştır çünkü erken dönem harita çizim geleneğinde, soylu sınıf ve gözü pek girişimciler haritadan neyin çıkarılması ya da haritaya neyin dahil edilmesi gerektiğine karar vermede müthiş bir etkiye sahiptiler. Harley, haritalar üzerinde bu güç-bilgi ilişkisini iki kısımda tanımlıyor: içsel ve dışsal güç (Harley 2001; 22). ‘Dışsal güç’ü haritacı olmayan haritacı üzerindeki gücü ve ‘içsel güç’ü de haritacının, haritacı olmayan üzerindeki gücü diye ifade eder. Birinci katmanda, haritacı olmayanlar aygıtları tayin ederler, örneğin siyasî ve iktisadî yeni topografyaların yeni gerçekliklerini yaratan kendi fiilî ve hukukî güçlerini; savaş açma, vergilendirme ve kanun ve nizamı icra etme gibi, kendi siyasî, sosyal ve ekonomik gündemlerini zapt edilmiş bölgeler üzerinde arttırmak ve temin etmek için kullanırlar. Böylece, süslemeli bezekleriyle beraber bir harita, taşıyıcısına sözü edilen işgal edilmiş toprakları genişletme, kontrol etme ve diğerleri hesabına kolonyal ideolojiyi dayatma imkânı verir. Bu tür kartografik resimlemeler (Harley’nin deyişiyle: “araziyi çizmek ona sahip olma”) sınırlı bir kesime sınırsız ‘kontrol’ etme gücü verecektir. Bu sebeptendir ki, Britanya kendisini Yeni İngiltere’nin (New England) sahibi olarak nitelendirmekte hiç zorlanmayacaktır (bkz. Şekil 3). Harita çizicilerin zihninde, Kuzey Amerika boş, bozulmamış, keşfedilmeye hazır ve İngiliz Krallığı’nın ihtişamını yaymaya müsait bir yer olarak varsayılır ve hayal edilir. “Öteki” ya da “Ötekinin” coğrafyası hakkındaki bu ütöpic düşünce birikimi bir boşlukta ortaya çıkmamıştı elbette. Düşüncenin ve onun; soyutlama, derecelendirme, sınıflandırma, mantıksal tümevarım ve tündengelelim kapasitesinin geliştirilmesi, gerçekten bütün bunlar; Yunan düşünörlere göre insanlık özelliklerini tanımlayan, Roma İmparatorluğu’nda Helenizm etkisi vasıtasıyla Hristiyanlığa sokulan ‘sistemli bilgi’yi oluşturan bütünün bir parçasıydı (Cosgrove 2001, 25). Bu yüzden, eğitim kamplarında ki (okullarda) “Amerika’yı keşfetmek” söylemi ya da Amerika için “yenidünya” gibi tabirleri kullanmak pedagojik olarak rastlantı olmayacaktır.

Kartuşu çözümleme bağlamında, ihmal siyaseti, harita sahiplerinin yararlandığı kasıtlı politikanın ve kültürel projelerin diğer önemli bir unsurunu oluşturmaktadır. Bilgi üretiminin (harita çiziminin) kontrol edilmesi, erken dönem sömürgecilerin devletlerine ve diğer müessir girişimcilerine ütopik peyzajlar yaratmak ve onlara nüfuz etmek için büyük bir güç verecektir. Şu da var ki, bilgiye sahip olma her bilgi sahibine aynı ayrıcalığı getirmeyecektir. Harley, örneğin, “bütün bilgilerin güç tevdi ettiği düşüncesi tümüyle yanlıştır diyecektir: Yüksek bir uçurumdan aşağı itilen bir adam biraz sonra yere çarpacağı bilgisinden hiçbir güç elde etmez” der (s. 22). Yerli halkın, nesiller boyu sahip olduğu mekân bilgisi Batılı otoritelerin gözünde önemsenmez ve tümüyle hesaba katılmaz. Nedeni çok basittir; bilimsel olarak görülen, gerçeklere dayalı olarak kanıtlanmış, fazlaca devlet belgelerine kaydedilmiş olan Batı’nın ürettiği bilgi ile kıyaslandığında yerli halkın yazılı, sözlü, bilimsel ve sözde gerçekçi olmayan anlatılarıyla sömürgecinin bilgi üretimi tek kelimeyle aynı olmayacaktır. Kartezyen ve pozitivist batının, yerli halkın yerel çaptaki sözsüz (mitolojik ya da metafizik) bilgi üretimi ile karşılaştırıldığında Batı’nın bilgi üretimi evrenselleşecektir. Bu düşünce egzersizi açısından, gücün bilgi üretiminin sömüren ve sömürülen arasında kartuşun imal edilmesi vasıtasıyla görünür ve hissedilir bir hiyerarşi tesis etmesiyle anlaşılabilir.

Geniş anlamda, kartuşun doğası evrensel niteliktedir. Kendi konusunu genelleştirir ve karışıklığa dair herhangi bir muğlaklık bırakmaz. Konusunun her bir önemli cihetini vurgulamaya ve yakalamaya dikkatlice çaba harcar. Seçicilik ve ihmal ağırlıklı olarak kartuş yapım uygulamalarını tanımlamaktadır. Harley, “bu karşılaşmanın (Avrupalıların Kızılderililer ile Yeni Dünya’daki karşılaşması) yaygın şekilleri kartuş haritalarında tekrarlandığını ve kartografik temsil ve bölgenin sembolizmine eklendiğini, onların kaydettikleri enstitüleri şablonlaştırmaya ve evrenselleştirmeye yardım ettiğini” ifade eder (Harley 1997, 138). Ötekilerin (Afrikalı köleler, Amerikan Yerlileri ya da Doğulular olabilir) bu evrenselci tasviri, kendi doğasında, bilinçaltı olarak icra edilebilir; bununla birlikte gerçek (tasvir edilen konu ile egemen güç arasındaki kuvvet algısı ilişkisi) değişmeden kalır ve kendi amacına pürüzsüzce hizmet eder. Mesela, İngiliz haritaları ya da kartuşları, doğal, aşikâr ve alışılmış olarak kabul edilen (insanları günlük aktivitelerinde gizlenmiş) bu hiyerarşik ilişki gibi İngiliz üstünlüğünü ve emperyalizmini Kızılderililere dayatır ve uygular. Örneğin Şekil 2’deki gravürler bize Büyük Britanya Kralının dünyada eşi benzeri olmadığını ve Kuzey Amerika topraklarının da Avrupalı soylulara ait olduğunu beyan edecektir. Harley, bu saldırgan ve emperyalist evrenselleştirme nedenini Samuel Johnson’un 1766’da İngiltere’nin büyüyen dünya egemenliği hakkındaki önemini belirttiği George III için yazdığı yazıyı alıntılı olarak on sekizinci yüzyıl İngiltere elitinin coğrafi bilgisiyle açıklar.

“Senin kudretin, devletlerce tasdik edilir... ki onların isimlerinin nasıl yazıldığını henüz bilmiyoruz ve onların sınırlarını henüz tarif edemeyiz. Lakin MAJESTELERİ’nin şefkati ve inayeti bizlere zamanı bekleme düşüncesini bahşediyor, vaktaki... kalabalıklar, şimdilerde yağma için odunlar hazırlamaktalar ve rüzgarların ve mevsimlerin merhameti altında yaşamaktalar,

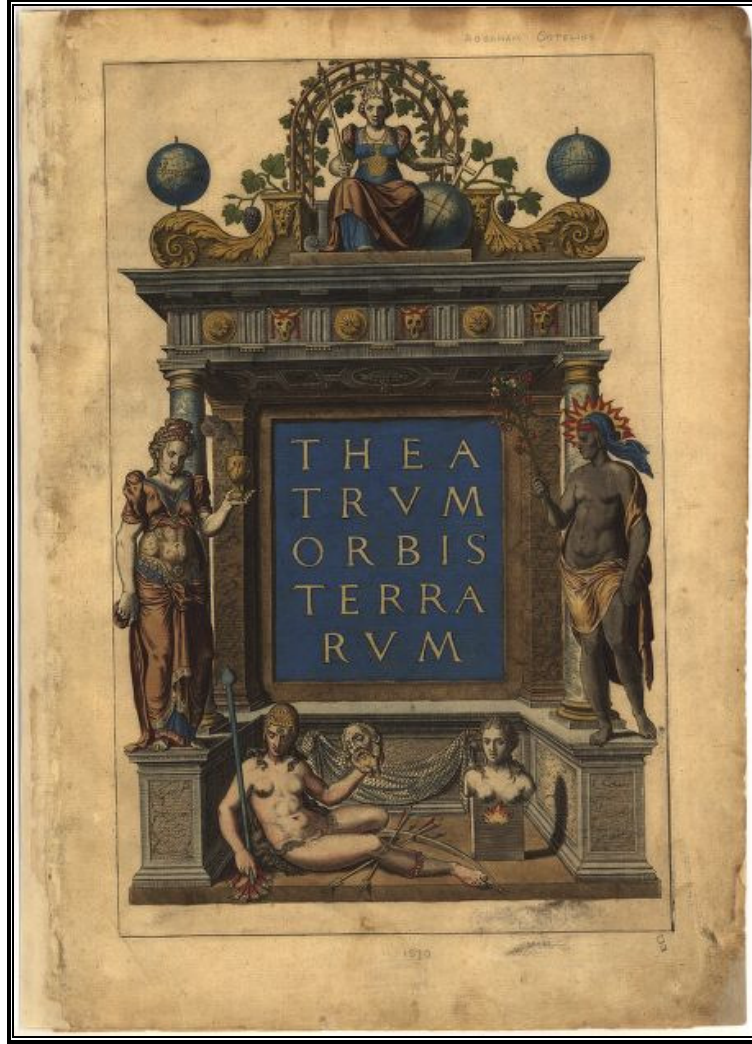

MAJESTLERİ'nin pederâne himayesiyle pek çok işlenmiş araziye, toplumun memnuniyetine, kanunun güvenliğine ve tecellinin aydınlıklarına sahip olacak”.

Ortelius'un kartuşuna bakarak, Avrupa evrenselciliğinin benzer bir sonucunu çizebiliriz. Şekil 2'nin yorumu için, Paul, Theatrum'un hiçbir izleyicisinin bu tabloya bu kadar bakamayacağını ve dördlünün en muhteşem ve çok övülen üyesi olan Avrupa'yı bulamayacağını... U-biçiminde bir kameriyenin altında taç giymiş biri olarak oturduğunu, asma yapraklarıyla ve üzüm salkımlarıyla çevrelenmiş sarmaşıklı bir kemerin altında- hem Klasik hem de Hristiyan geleneğinde; bereketin, Doğa'nın eşlik edişinin alametleri... üzüm ve asma resimlerinin çoğu İsa'nın hem (Gerçek üzüm asması “beni” temsil eder) sözünü hem de Onun (Buda benim kanımdır...) ameliyesini canlandırdığını ifade ediyor (Paul 2003).

Sosyal ve siyasî dünya görüşlerinin haritalar üzerindeki yansıması olan kartuşlar, aynı zamanda ideolojik ve belâgatlı metinlerdir. Şayet ideolojiyi; toplumun tüm fertlerine göre “yanıltıcı ya da bozulmuş düşünce formunun, dünya görüşünü (olumsuz anlamda) veyahut bir sınıf ya da sosyal grubun kolektif tutumları ve inançlarının betimlemesi olarak” (D. Macey 2001, 198) tanımlarsak, kartuşlar daha şimdiden muhtevaca ideolojiktirler. Yerel olarak üretilmiş bilgiye ve adı geçen coğrafyanın zapt edilmiş olağan uygulamalarına karşı durmak için görsel dağarcıklarıyla fikirler yayarlar. Özellikle İngiliz haritaları, bu ehlileştirilmemiş vahşi yerlerin yalnızca gücünü Tanrı'dan alan İngiliz yönetici tarafından kontrol ve terbiye edilmeli şeklindeki kendi siyasi, sömürgeci ve kutsanmış isteklerini Afrika ve Amerika coğrafyalarında yayarlar. Dolayısıyla, erken dönem Avrupa yapımı haritalar (İngiliz ya da Fransız) kusursuz ve nihaî yönetimin tartışmasız ideolojisini, ustalıkla eklenmiş kartuşlarıyla sömürgeleştirilmiş bölgelere takdim ederler.

Eleştirel açıdan bakıldığında, kartuşlar ayrıca evrenselci anlatılarla yüklü Musevi-Hristiyan mesajları teslim etme eğilimindedir. Kuzey Amerika'ya yönelik erken dönem sefer çalışmaları Batılı keşifçilerin ve tacirlerin, “insandan [daha] aşağı olarak tanımladıkları yerlileri normalleştirerek” onlarla kürk ticaretini ilerletebilmek için Hristiyanlığı kullandıklarını işaret eder. Diğer bir deyişle, Batılılar sadece Avrupa kaynaklı düşüncelerini –İngiliz kanun ve nizamının mükemmeliyeti gibi- Amerikan yerlilerine sunmakla kalmaz ayrıca bu adı geçen ilkel insanları Avrupalıların onlarla ticarî değış tokuş yapabilecekleri belli bir seviyeye yükseltebilmek için de Hristiyanlığın Avrupalı sürümünü bu Yeni Dünyaya taşırlar. Cosgrove şunu vurgular: “... Batılı olmayan ile Avrupalının karşılaşması bir çırpıda trajik bir biçimde yıkıcı ve karşılıklı olarak dönüştürücü ve hatta özgürleştirici olagelmıştır... Ben, onların dünyalarının coğrafi olarak kendisinin dünya üzerindeki bölgesel tahakkümündeki ve göç ve yerleşime dair kolonyal projelerdeki meşrulaştırma iştihakından, dolaysız tecrübe edilmesinden daha büyük olduğu Batılı emperyal düşüncesine özgü olduğunu ileri sürüyorum” (Cosgrove 2001, 24).

Resim 2. “Abraham Ortelius Theatrum’unun Alman baskısı üzerindeki kıtaların suretlerini gösteren giriş kısmı. Kaynak: Harry Ransom Klasik Yunan ve Latin Dilleri Araştırma Merkezi, Texas Üniversitesi, Austin, ABD” (Cosgrove: s 132)

SÖMÜRGEÇİ KARTUŞLARIN SÖYLEMSEL TAHLİLLERİ

Şayet söylemi “dünya nasıl işler ve doğal olan nedir’e dair inanç eğilimi ve ideoloji sistemini canlandıran ve üreten geleneksel ifade biçimi” (Johnstone, 2008: 29) olarak tanımlarsak, neyi söylediğimizi ve nasıl söylediğimizi tayin eden kurumsallaşmış ifade şeklini kastetmiş oluruz. Bu çıkış noktasından, söylemsel analizde söylemsel metinleri (kitaplar, filmler, konuşmalar, haritalar ve vb.) çözebilmek için bir dizi soruların yöneltilmesi elzem olacaktır. Ancak önce şunun ifade edilmesi gerekmektedir ki Avrupalı kartuşların çözülecek birer metin olarak ele alınmaları yapılan analizlerin temelini oluşturmaktadır. Bu yüzden, kartuşun ne hakkında olduğunu, kim tarafından grafiklendirildiğini, nasıl oluşturulduğunu, istenilen hedef kitlenin kimler olduğunu, gerçek okuyucularının kimler olduğunu, ne söylendiğini ve nasıl söylendiğini belirtmek durumundayız. Üstelik kartuş yapılmasını neyin harekete geçirdiğini, metinde hangi dilin kullanıldığını ve günümüzde kartuşları bağlamsal anlamını yitirmeden nasıl okuyabileceğimizi bilmemiz gerekmektedir.

Bunlara ek olarak, erken dönem haritaların dekoratif şekillerinin (özellikle kartuşlar) kendi bağlamınca nasıl biçimlendirildiğini ve biçimlendirilmekte olduğunu izah etmek için Barbara Johnstones’un ‘söylemlerin bağlamsal analizi’ metodu kullanılacaktır. Johnstone kitabında, söylem analizlerine yönelik altı varsayımda bulunmaktadır (Johnstone 2008,10).

Söylem, kendi dünyası tarafından şekillendirilir ve söylem dünyayı şekillendirir.

Söylem, dil tarafından şekillendirilir ve söylem dili şekillendirir.

Söylem, iştirakçileri tarafından şekillendirilir ve söylem iştirakçilerini şekillendirir.

Söylem, önceki bir söylem tarafından şekillendirilir ve söylem sonraki söylem için olan imkânlarını şekillendirir.

Söylem kendi araçları tarafından şekillendirilir ve söylem, araçlarının ihtimallerini şekillendirir.

Söylem amaç tarafından şekillendirilir ve söylem muhtemel amaçları şekillendirir.

Kartuşların, bazen hayalden başka bir şey olmayan, belirli bir zamanda ve mekânda olup bitmiş ve vuku bulduğuna inanılan şeylerin karışımını yansıttığını savunabiliriz (Resim 3). Avrupalıların Atlantik Okyanusunu geçmeleri ve Yeni İngiltere’nin Plymouth’una yerleşmeleri tarihsel olarak gerçektir ve kaydedilmiştir. Bu tarihî hadise bir bakıma fiziksel olarak gerçekleşmiştir. Sorun şu ki Kuzey Amerika’nın ilk gezginlerine doğrudan bir atıf olmasına rağmen kartuşun konusu (hadise) beyaz adamın ‘insan-yapımı’ tarihi kartuşlar tarafından manidar bir şekilde yeniden şekillendirilmiş ve tekrardan inşa edilmiştir. Yeni İngiltere’nin haritası üzerindeki kartuş (Resim 3), Kuzey Amerika’ya yapılan Avrupalı seyahatinin tarihsel anını kuvvetlendirmek için ilk gezginlerin Plymouth Kayalığı’na çıkışlarını canlandırır (kartuş

bir anlamda tarihi tekrardan yaratır). Thomas Jeffery'nin kendi kartuşunda resmettiği şekilde, ilk Amerikan iskân tarihi sömürgeci söylemlerce aşırı derecede saptırılmış ve etkilenmiştir. Kartuş, açık bir şekilde Amerika toprağının Avrupalılara yeni bir medeniyet kurmak için (Nuh ve oğulları örneğindeki dinsel söylem gibi) Tanrı tarafından verildiğini (hediye edildiğini) tasvir eder. Giyim kuşam ve görünüşleriyle kadınlar ve çocuklar geldikleri yerden dönüş biletleri olmayan Avrupalıları temsil eder. Bu sosyal kayıt (kayanın üzerindeki MDCXX tarihi) daimî ve tek taraflı olarak toprakların asıl sahipleriyle bir antlaşma yapar gibi, (tersine, kartuş Kızılderilileri toprakların asıl halkları olarak değil de geçici sakinleri olarak tasvir eder) Plymouth Kayalığı üzerine uydurulmuş ve gömülmüştür ki [bu kayıt] kartuşun allanıp pullanmasının en dikkat çekici olanıdır.

Bu çalışmanın başlangıçtaki vaatlerinden biri kartuşların yazılı ya da sözlü olmayan işaret ve şekiller olarak yorumlanmasıydı. Bu vaatten yola çıkarak, Jeffreys'in haritası (Yeni İngiltere'nin en meskûn bölümünün bir haritası) belirlenmiş hedef kitlesine yönelik konuşulan bir lisan olduğu kabul edilir ki o dil o adi geçen kitle hakkında ve onun (kartuş) yaratıcılarına dair tefsiri bilgi vermektedir. Jefferys'nin kartuş dilini inşa etme şekli insanın vukufuna hitap eder görünmektedir (Tuan 1975). Şekle iyice bakıldığında görülecektir ki kartuş, sadece bir Amerikalı yerliye karşı birçok Avrupalı yerleşimciyi resme dâhil eder. Bu resim stratejik olarak 'kelime-şekil' kompozisyonu toprak mülkiyetini tartışmasız kılmak için Avrupalılar yoluyla toprağın gerçek sahiplerini adetçe fazlalaştırır. Kartuş mantıksal varsayımın söylemsel kullanımını oluşturur: güya o, kartuş yapıcısının Amerika toprağının medenî insanlarca iskân edilmediğini ya da kullanılmadığını, Avrupalı yerleşkelerin ve vusullerin gerekli oluşunu varsaydığını yüksek sesle dillendirir. Kartuştaki kinaye, eşit olmayan bu sunumun iki yönü olduğunu ilan eder. Bir taraftan, bu yenedünyanın oluşturucusu vardır: düzen ve kontrolün olağan dizinini ima eden Avrupalılar; diğer taraftan, yeni gelenleri karşılama pozisyonunda karakterize edilmiş ve başını öne eğerek ve açıkça Amerika toprağını bu yeni sakinlere takdim ederek yeni düzeni kutlayan Yerli Amerikalılar. Yerleşmelerin bu mistik tarihi, eski toprakların yeni mülkiyeti bakımından kartuşun söyleminde katılımcının rolünü tekrardan oluşturur. Bu suretle, Jeffreys'in kartuşu Yeni İngiltere'yi eskisinden [yola çıkarak] tekrardan kurar. Kartuş, bu toprağı henüz gelmemiş olanlara aşına kılmak için yeni isimler üretir (Yeni İngiltere gibi) ve Yerli topraklarına görsel betimlemeler getirir. Bilinmeyen toprakların yeni Avrupalı sakinleri için aşınalaştırılması süreci, kartuşçuluğun temel işlevlerinden biridir. Aynı şekilde, bu kartuşun karmaşık olarak oluşturulmadığını ve okuyucuları için hemen onun amacının anlaşıldığını açıklayabiliriz. Kendisinin basite indirgeyen dili hedef kitlesi için onu okunabilir kılmaktadır. Uyum sağlayan duruşu ile harita ve kartuşun, haritası çizilen arazi ile resmedilen şeklin arasında resimsel tekabül kurduğu izlenimini verir, böylece "bizlerin onların her ikisini aynı mekânın görünümüleri olarak okumamız için gözler ikisi arasında hareket eder" (Clarke 1988, 458).

Resim 3. 1774 yılına ait Yeni İngiltere'deki (ABD) en sık yerleşimin olduğu bölgeyi gösteren Thomas Jeffeys'nin haritasıdır. Kaynak: <http://www.davidrumsey.com>

Barbara Johnstone, “söylemin, alışılmış söylemlerle oluşturulan beklentiler tarafından şekillendirildiğini ve söylemin yeni örneklerinin söylemin neye benzeyeceğine ve nasıl yorumlanması gerektiğine dair olan beklentilerimizi biçimlendirmeye yardım ettiğini ileri sürmektedir”. Diğer bir tabirle, söylem diğer söylemler tarafından biçimlendirilir. Buradan yola çıkarak, 18. yüzyıl Avrupa [yapımı] kartuşlar daha önceki Avrupalı söylemlerin izlerini taşır. Amerika’ya özgü olduğu anlaşılan kolonyal sömürünün görsel dağarcığını geliştirmek için kartuşların kullanıldığını söyler ünlü kartografci Harley (Harley 1997, 138). Bu gravürler Amerikan toprağının Avra-Amerikalılara ait olduğunu varsayarlar. Böylece, Amerika Avrupa kartuşlarında kürk tacirlerinin servet toprağı, Avrupa-kökenli gezginler için yerleşmeye uygun yerler, Avrupalı misyonerlerce Hristiyanlığa döndürülecek ilkel ve insandan aşağı olanların toprağı olarak tasvir edilir. Avrupa yapımı kartuşların nazarında, Yerliler ve muhtemelen erken dönem beyaz Amerikanlar, bu yeni keşfedilen coğrafyanın aşağı, geri ve barbar yerleşimcileri olarak tasvir edilir. Avrupa kartuşlarındaki üstünlük ve aşağılık fikri tartışmasız olarak (Antik Yunanlılar, Romanlılar, Rönesans Avrupa’sı: Cosgrove’un bilgi birikimi hakkındaki erken

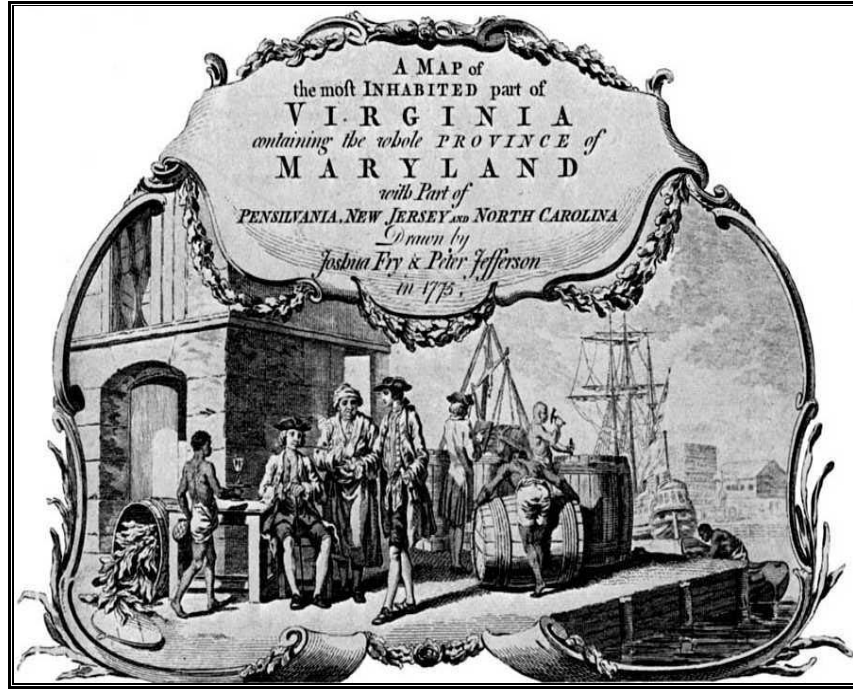
dönem delillerini hatırlatır) bilinmeyen bölgelerin simgelenmesi ve kartografik temsillerin erken dönem Avrupalı uygulamalarından miras edilmiştir. Harley kartuşların, “Yerlilerin hayat tarzını ‘barbar bir stil olarak ve çoğu zaman da çıplak olarak gösterdiklerini ve Kızılderililer bu çıplaklıklarının da onların doğal durumunu temsil ettiğinin, buna karşın Avrupalıların giyim adaptasyonunun hukuk, otorite ve düzenin gelişmesini sembolize ettiği söyleminin vurgulandığının” altını çizmektedir (Harley 1997, 140). Şekil 4’e bakarsak, Avrupalı efendiler ile Kızılderili köleler arasında aşikar, saptanabilir olan ve doğal ve yansız olarak kartuşa işlenen hiyerarşik ilişkiyi çözümlmek çokta zor olmayacaktır.

Kartuşların haritalarla stratejik karması pekâlâ ortadadır ki kartografyanın gücü, siyaseten kasıtlı ya da kasıtsız kolonyal söylemleri Kızılderililer üzerinde pekiştirir. Haritalar üzerindeki resimli dekorasyonlar haritaların kendi başına sahip olduklarından daha fazla sözlü kaliteye sahiptirler. Harita ve kartuşun iç içe geçmesi, kötülener yerli Amerika halkına dair mistik anlatıları pekiştiren kelime ve şekil bütünlüğünü kaynaştırır. Kartuşlarla haritalar, uluslararası propagandanın silahları olarak ya da askerî hareketi destekleyen mahallî kitle düşüncesini etkilemek üzere kullanıldığı pek çok coğrafyacı tarafından iyi bilinir (Harley 1997, 141).

Hem haritalar hem de kartuşlar kültürel olarak oluşturulmuş metinlerdir ki bilinçli olarak anlaşılmaz bir ‘öteki’ (Kızılderililer, Afrikalılar, Doğulular) kavramını oluştururlar. Dünyanın diğer tarafına Kızılderililerin resimli temsillerini taşıyan haritadır ve sömüren ve sömürülen halk arasında ırksal ve kültürel hiyerarşiyi resmeden de Avrupa kartuşlarıdır. Ferry ve Jefferson’un Virginia kartuşunda (Resim 4) sadece rıhtım ve üzerindeki mallara sahipmiş tavırla değil, ayrıca bütün bölgenin keyfi yönetimini tasvir eder bir tutumla beyaz-İngiliz tacir kendisini, resimde merkezileştirir. Kartuş, bu bölgenin asıl sahibini (beyaz- İngiliz) adı geçen haritada kaydedilmiş olan anlamına atıfta bulunur. Kartuş, harita sahibi ve evvelce yerinden edilmiş sakinlerin arasındaki sessiz fakat örnek sınıf ilişkilerini açıkça tasvir eder.

Kartuş dilini çözebilmek için, somut bir materyal üzerine çizilmiş olan topografik gerçekliklerin başlangıçtaki amaçlarını gözden geçirmek için harita yapımı sürecini başa sarmalıyız. Ferry ve Jefferson’un Virginia kartuşu, Amerika’daki İngiliz kolonilerinin meşrulaştırılmasının tahsisi ve bölgenin sunumu ile alakalı mitsel şekilleri uydurmak üzere yapılmıştır. Harley, “Kızılderililerin kartuşlardaki popüler imgelerinin Avrupalı haritalarda kaydedilmiş Kızılderililerin konumlarını evrenselleştirmek ve bir kalıba sokmak için olan coğrafi ütopyalan yaratmaya yardım eden kartografik bölgenin sunumları ve sembolizmine tekrar tekrar bağlandığını” ifade eder (Harley 1997, 138). Diğer bir deyişle, Avrupalılar, yalnızca Avrupa üretimi olan bir Amerika yaratır ve tasvir eder. Bu yeni yaratılış, eski Avrupa’nın bir ütopyasını oluşturmaktır. Avrupalılar, Amerika’yı daha iyi bilebilmek için harita yaparken, aslında Amerika coğrafyasını da bilmek istedikleri gibi yeniden yaratırlar. Clarke’ın deyişle, tarih ve efsane Avrupa’nın Amerika’nın oluşturulmasında yekvücut olmuştur. Said, “zaman ve mekân ya da tarih ve coğrafya hakkında bildiğimiz her şeyin hayalî olmaktan başka

gibi yapmak artık boşunadır” der (Said 2003: 55). Bu, Amerika hiçbir zaman var olmadı ya da İngilizler asla Kuzey Amerika’ya ayak basmadı demek değildir. Sonradan bu Kızılderili topraklar hakkında ve onların Ferry ve Jefferys’ın Kızılderilileri tasvir ettikleri kartuşlarındaki tarihlerine dair söyleneceklerin dahası olduğunu ifade etmektir. Köleler, kartuşlarda görüldüğü kadar mutlu olmayabilirler. Kartuş, bize beyaz adamın Kızılderililerin sosyal yaşamının ve ticaret hayatının her veçhesini kontrol ettiğini anlatır. Beyaz adam kendisini resimdeki konumlandırmasındaki rahatıyla dışarıdan hiçbir tehdit olmaksızın dünyanın merkezinde durduğunu tasvir eder. Yerli adam, gemi ile nakletmek üzere tütün varillerinin yüklenmesi işinde beyaz adama danışmanlık yapar. Fiziksel ortam (depolama bölümü) hem somut olarak (odun yerine taştan yapılmış) ve hem de bu toprağın üretebildiği herhangi bir şeyi de ihtiva eder olarak tasvir edilmiştir (Clarke 1998, 461). Avrupalı kartuşların düzenlenmesi, atlas yapımcılarının bu resimleri sorunsal ve ırksal olarak bizim onları yirmi birinci yüzyılda düşündüğümüz şekilde düşünmemiş olabilmelerine rağmen zaman ve mekânda etkili bir şekilde hiyerarşik ve ırksaldırlar.

Resim 4. J. Fry & P. Jefferson’ın Virginia...Maryland, 1775 kartuş haritası. Kaynak: <http://www.davidrumsey.com>; G.N.G. Clarke

Kartuşların sorunsal olarak bulunan bir diğer yönü de onların ürettiği sessiz siyasettir. Kartografik uygulamalardaki gibi, kartuşlar da resmin görsel sunumunun gerisinde neyin olduğunu veya neyin olması gerektiğini es geçmez. Başka bir deyişle, kartuşa neyin dâhil edileceği ve neyin ondan çıkarılacağı etkili bir şekilde siyasîdir ve gücün işleviyle ilgilidir. Gezinlerin Plymouth Kayalığı'na çıktıklarını gösteren kartuş, topraklarını terk etmekten mutlu olan Yerlilerin atmosferini adeta somutlaştırmaktadır. Kartuş, Avro-Amerikalılar ile doğma büyüme Yerli kabileler arasındaki bölgesel savaşları ve kanlı infazları dışarıda tutar. Virginia ve Maryland kartuşunda, Ferry ve Jefferys sanayileşme öncesinin yerli tarımsal üretimi nasıl yok ettiğini betimlemez. Diğer birçok kartuşta da bolluk ve bereket kolonileştirilmiş Amerika'nın doğal muhitini oluşturur fakat aynı dekoratif şekiller sermayeleştirilmiş üretim birikimi öncesinin perde arkasını yansıtmaz. Aynı kartuşlar (şekil 3 ve 4) Yerlileri, bölgenin ecnebileri ve pasif katılımcıları olan mistik varlıklar olarak sunar. "Yerlinin yokluğu/varlığı nihai olarak arka planındaki uyumun kırılma muvaffakiyetini tamamlayan yerleşim hattı tarafından anlamlı kılınır" (Clarke 1998, 463). Tarihin bu anından, İngilizler Yerlileri devlet-destekli müzelerde ve bölgelerde mâzi görüntüleri olarak koruyup muhafaza ederek onları maskara yapar. Avrupa-menşeli tavrın günümüz Amerikan Yerlilerinin davranışlarını hâlâ aynı şekilde biçimlendirdiğini ve lekelediğini söylemek üzücü ancak gerçektir.

SONUÇ

Bu çalışma, kartuşların erken dönem haritaların yansız eklentileri olmadığını yanıtlamaktadır. Kartuşlar, ütopik coğrafyaların fikirlerle dolu birimleridir. Anlamlar, değerler, hiyerarşiler ve diğer sosyal rolleriyle ve daha az avantajlı milletler ve toplumlara yönelik kurallar taşırlar ve meydana getirirler. Çalışmanın ana teması, haritaların, siyasi birer birimler olduğu gibi kartuşların da benzer yapılarıtan ayrı tutulamayacağı deliliydi. Bu bakımdan haritalar masum olmadıkları gibi, kartuşlar da bu kategorileştirmeden uzak tutulamaz. Her ikisi de Avrupalı girişimciliğin yararına sosyal ve siyasî olarak oluşturulmuş, denetlenir ve incelenir bir söylemdir. Bu çalışmada, temel olarak Kuzey Amerika'daki Yerlileri tasvir eden bazı Avrupalı kartuşlara odaklanılmıştır. Bu suretle hem Joshua Ferry & Peter Jefferys hem de Thomas Jeffery'nin XVIII. yüzyıl kartuşları paylaşılmıştır. Bu resimli gravürler, bizim Avrupalı beyaz adamın Kızılderililere ait coğrafyaları nasıl hayal ettiğini anlamaya yardımcı olmaları açısından önemlidir.

Ayrıca, kartuşun bir söylem biçimi ve kültürel metin olarak nasıl okunabileceği, yorumlanabileceği ele alınmıştır. Dahası kartuşun haritayla titiz bir şekilde birleştirilmiş bir siyasî birim olarak yapısal çözümlemesinin nasıl yapılacağını ve bir kartuşun bir milletin (Amerika, Afrika, ya da Asya) kolonyal otoritesini nasıl sembolize edebileceği anlaşılmıştır.

KAYNAKÇA

- Binding, P. 2003. *Imagined Corners: Exploring the World's First Atlas*. London: Headline Book Publishing.
- Clarke, G.N.G. 1988. Taking possession: the cartouche as cultural text in eighteenth-century American maps. *World & Image*, Vol. 4, No. 2, pp. 455-474.
- Cosgrove, D.E. 2001. *Apollo's eye: a cartographic genealogy of the earth in the western imagination*. Baltimore: The Johns Hopkins University Press.
- Harley, J.B.1988. Maps, Knowledge and Power. In *The New Nature of Maps: Essays in the History of Cartography* Ed. Paul Laxton, Baltimore, The Johns Hopkins University Press: pp. 51-83, 2001.
- Harley, J.B.1990. Text and Context in the interpretation of Early Maps. In *The New Nature of Maps: Essays in the History of Cartography* Ed. Paul Laxton, Baltimore, The Johns Hopkins University Press: pp. 33-51, 2001.
- Harley, J.B.1997. Power and Legitimation in the English Geographical Atlases of the Eighteenth Century. In *The New Nature of Maps: Essays in the History of Cartography* Ed. Paul Laxton, Baltimore, The Johns Hopkins University Press: pp. 109-149, 2001.
- Imago Mundi, 1975. Cartouches. Volume 27, pp. 8+18+22+26+38+46+64+72.
- Johnstone, B. 2008. *Discourse Analysis*. Malden, MA: Blackwell Publishing.
- Raisz, E. 1938. *General Geography*, 351. London, McGraw-Hill Publishing Co.
- Rees, Ronald. 1980. American Geographical Society. Vol. 70, No. 1, pp. 61-78.
- Said, E. 2003. *Orientalism*. New York: Penguin Books
- Smith, C.D. 1985. Cartographic Signs on European Maps and their Explanation before 1700. *Imago Mundi*, Vol. 37, pp. 9-29.
- Tuan, Yi-Fu, 1975. Images and Mental Maps. *Annals of the Association of American Geographers*, Vol. 65, No. 2, pp. 205-213.

Ütopik Coğrafyalar: On sekizinci yüzyıl Avrupa Haritalarındaki Kartuşların Söylemsel (discursive) Analizi